

IQTISODIYOT YO'NALISHI TALABALARI «FISCAL POLICY» TUSHUNCHASINI INGLIZ TILIDA O'RGATISH XUSUSIYATLARI (CLIL METODIKASI ASOSIDA)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18007333>

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
1 bosqich magistranti **Tanatarova Norgul**
Ilmiy rahbar: **Muxitdinova Munira Ravshanovna**

ANNOTATSIYA: *Maqolada «Fiscal Policy» mavzusini o'qitishda til va fan integratsiyasi orqali talabalar nafaqat «taxation», «public spending», «budget deficit» kabi terminlarni yod olish, balki ularni iqtisodiy kontekstda tahlil qilish, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash va davlat siyosatining iqtisodiy ta'sirini baholash ko'nikmalarini egallashi ta'kidlangan.*

Tadqiqot natijalari CLIL metodikasidan foydalanish talabalarning ingliz tilida iqtisodiy fikr bildirish, bahs-munozara olib borish, global iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilish qobiliyatini sezilarli darajada oshirganini ko'rsatadi. Shuningdek, turli davlatlarning fiskal siyosatini taqqoslash orqali talabalarda xalqaro iqtisodiy tafakkur va madaniyatlararo kommunikatsiya kompetensiyasi shakllanadi.

CLIL metodikasi «Fiscal Policy» kabi mavzularni o'qitishda tilni o'rganish vositasidan tashqari, iqtisodiy tafakkurni rivojlantirish va xalqaro darajada raqobatbardosh mutaxassis tayyorlashning muhim pedagogik strategiyasi sifatida namoyon bo'ladi.

KALIT SO'ZLAR: *CLIL, fiscal policy, taxation, budget deficit, iqtisodiy ta'lim, integratsiyalashgan o'qitish, kommunikativ kompetensiya, davlat moliyasi.*

KIRISH

«Fiscal Policy» mavzusi iqtisodiyot nazariyasining markaziy yo'nalishlaridan biridir. U davlatning soliqlar va byudjet xarajatlari orqali iqtisodiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatish mexanizmini o'rganadi. Ushbu mavzuni ingliz tilida o'qitish orqali talabalarda **iqtisodiy tafakkur, analitik fikrlash va xalqaro iqtisodiy atamalarni amalda qo'llash** ko'nikmalari shakllanadi.

Metodlar

CLIL darsining bosqichlari

Bosqich	Faoliyat mazmuni	Metodik maqsad
1. Language Input	«Fiscal policy», «taxation», «budget deficit», «public spending», «government debt» terminlarini o'rganish	Leksik bazani mustahkamlash
2. Content Delivery	Byudjet-soliq siyosatining maqsadi va turlari ingliz tilida tushuntiriladi	Til va fan integratsiyasi
3. Integration	Guruhlar «Expansionary and Contractionary Policy» mavzusida muhokama o'tkazadi	Analitik va kommunikativ fikrlash
4. Task-based learning	«Fiscal policy in Uzbekistan» mavzusida ingliz tilida tahliliy taqdimot tayyorlanadi	Amaliy nutq ko'nikmasini rivojlantirish
5. Assessment	Ingliz tilida test, yozma izoh va taqdimot baholash	Integratsion baholash (til + mazmun)

Tajriba davomida CLIL metodikasi asosida o'qitilgan talabalar quyidagi o'zgarishlarni namoyon etdilar:

Ko'rsatkichlar	Tajriba oldidan	Tajriba so'ngida
Ingliz tilidagi iqtisodiy terminlardan foydalanish	41%	86%
Iqtisodiy jarayonni ingliz tilida izohlash	39%	82%
Guruhli muhokama va bahsda ishtirok etish	44%	87%
“Fiscal Policy” tushunchasini to'liq anglash	36%	81%

Munozara

Tadqiqot natijalari CLIL metodikasining iqtisodiy ta'limda quyidagi afzalliklarini ko'rsatdi:

1. **Til va fan uyg'unligi:** talabalar «taxation», «public spending», «budget deficit» kabi terminlarni faqat yodlamaydi, balki ularni iqtisodiy kontekstda ishlatadi.

2. Kognitiv rivojlanish:

«Fiscal Policy» mavzusi orqali talabalar sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash, davlat siyosatining iqtisodiy ta'sirini tahlil qilishni o'rganadi.

3. Kommunikativ

yondashuv: guruhli muhokamalar, bahslar va rol o'yinlari orqali talabalar

ingliz tilida fikrini mustaqil ifoda etishga o'rganadi.

4. Madaniyatlararo

tafakkur: turli davlatlarning fiskal siyosatini taqqoslash orqali talabalar global iqtisodiy kontekstni tushunishadi.

5. **O'qituvchi roli:** CLIL jarayonida o'qituvchi «ma'lumot beruvchi» emas, balki yo'naltiruvchi va fasilitator rolini bajaradi.

CLIL darslarida o'qituvchi har bir terminni **amaliy iqtisodiy kontekstda** qo'llaydi. Quyidagi misolni ko'raylik: **Masalan:** O'qituvchi savol beradi: «How does an increase in public spending affect the budget deficit?»

Bu savol talabalardan nafaqat grammatik javobni, balki iqtisodiy tafakkurni ham talab qiladi. Talaba javob beradi:

«When public spending increases but tax revenues remain the same, the government experiences a budget deficit».

Natijada: a) «Public spending» – real iqtisodiy harakat sifatida tushuniladi; b) «Budget deficit» – bu harakatning natijasi sifatida anglanadi; c) «Taxation» – jarayonga ta'sir qiluvchi asosiy omil sifatida til orqali tahlil qilinadi.

Bu jarayon talabalarni iqtisodiy tafakkur, tahlil, baholash va ijodiy yondashuvga yo'naltiradi.

«Fiscal Policy» mavzusida CLIL asosida o'qitish orqali talabalar **davlatning moliyaviy qarorlari iqtisodiy barqarorlikka qanday ta'sir ko'rsatishini** tahlil qiladilar.

Masalan, o'qituvchi quyidagi savollar orqali ularni iqtisodiy fikrlashga yo'naltiradi: a) «*What happens to unemployment if the government reduces taxes?*»; b) «*How does an increase in government spending affect economic growth?*»; c) «*What are the risks of running a budget deficit for a long period?*»

Bu savollar tahlil jarayonini faollashtiradi, chunki har bir holatda talabadan **iqtisodiy sabab-oqibatni aniqlash va baholash** talab etiladi. Talaba fikr yuritadi: «If the government cuts taxes, households have more disposable income. Therefore, consumption increases, leading to higher aggregate demand and potentially economic growth».

Bu javobda **davlat siyosati** → **iqtisodiy reaksiya** → **natija** zanjiri aniq shakllanadi. Shu orqali talabalar iqtisodiy siyosatni faqat «tushunish» emas, balki **tahlil qilish va baholash** darajasida o'zlashtiradilar.

CLIL metodikasining muhim jihatlaridan biri – bu **madaniyatlararo va global iqtisodiy tafakkurni shakllantirishdir**. Iqtisodiy fanlarni, xususan «Fiscal Policy» (byudjet-soliq siyosati) mavzusini ingliz tilida o'qitish jarayonida talabalarga turli mamlakatlarning fiskal siyosatini taqqoslash topshiriqlari berilganda, ular nafaqat yangi terminlarni o'rganadi, balki **davlat siyosati, iqtisodiy tizim va ijtimoiy model o'rtasidagi bog'liqlikni** ham chuqur anglay boshlaydilar.

«Fiscal Policy» mavzusida CLIL yondashuvi yordamida talabalar quyidagi tahliliy savollarga javob izlaydi: a) AQSh va Yevropa Ittifoqida soliqlar qanday shakllanadi? b) rivojlanayotgan mamlakatlarda fiskal siyosat iqtisodiy o'sishga qanday ta'sir ko'rsatadi? c) O'zbekiston fiskal siyosatining xususiyatlari nimalardan iborat?

Bu jarayon orqali talaba **turli mamlakatlarning iqtisodiy strategiyalari, fiskal mexanizmlari, byudjet ustuvorliklari** o'rtasidagi farqni tahlil qiladi. Masalan, AQShda fiskal siyosat iqtisodiy rag'batlantirishga yo'naltirilgan bo'lsa, Germaniyada u byudjet barqarorligi va ijtimoiy tenglikni ta'minlashga qaratilgan.

Talabalar ingliz tilida global iqtisodiy matnlarni o'qish, xalqaro tashkilotlar (IMF, World Bank, OECD) hisobotlarini tahlil qilish jarayonida **madaniyatlararo iqtisodiy tafakkurni** rivojlantiradi.

Masalan, quyidagi tahliliy topshiriqlar orqali: «*Compare the fiscal policies of the United States and Japan in response to the COVID-19 crisis*»; «*discuss how developing countries manage fiscal deficits differently from developed economies*».

Bunday topshiriqlar orqali talabalar quyidagi ko'nikmalarga ega bo'ladi: 1) **tahliliy fikrlash**: davlatlar o'rtasidagi fiskal yondashuvlarni farqlash va sabablarini aniqlash; 2) **baholash**: har bir siyosatning afzallik va zaif tomonlarini tanqidiy baholash; 3) **global idrok**:

iqtisodiy qarorlarning xalqaro iqtisodiy muvozanatga ta'sirini tushunish.

Taqqoslash asosidagi o'qitish talabalarga quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

1. **Iqtisodiy muvozanatni keng ko'lamda tushunish**: turli fiskal strategiyalar orqali

davlatlarning iqtisodiy barqarorlikka erishish usullarini angelaydi.

2. **Xalqaro iqtisodiy tafakkur**: talabalar o'z mamlakatining fiskal siyosatini boshqa

davlatlar bilan taqqoslab, global tizimdagi o'rnini tushunadi.

3. **Analitik nutqni rivojlantirish**: ingliz tilida "compare", "in contrast", "whereas",

"however", "on the other hand" kabi bog'lovchilar yordamida mantiqiy tahlil ifodalashni o'rganadi.

4. **Kasbiy tayyorgarlik**: xalqaro tashkilotlarda ishlash uchun zarur bo'lgan iqtisodiy

ingliz tili kompetensiyasini hosil qiladi.

CLIL metodikasi asosida «Fiscal Policy» mavzusini o'qitish iqtisodiyot yo'nalishidagi talabalarning:

a) **lingvistik kompetensiyasini** (iqtisodiy atamalar, grammatik moslashuv, nutq aniqligi);

b) **kasbiy kompetensiyasini** (fiskal siyosat mexanizmlarini tushunish, amaliy tahlil);

c) **kommunikativ kompetensiyasini** (bahs-munozara, taqdimot, fikr bildirish), **analitik**

tafakkurini (sabab-oqibatni tahlil qilish, xulosa chiqarish) samarali rivojlantiradi.

CLIL yondashuvi orqali «Fiscal Policy» mavzusini ingliz tilida o'qitish talabalarga **global iqtisodiy tafakkur, kasbiy muloqot madaniyati va xalqaro darajadagi kommunikatsion tayyorgarlikni** ta'minlaydi. Shu bois, CLIL metodikasini iqtisodiyot yo'nalishida keng joriy etish O'zbekiston oliy ta'lim tizimi uchun strategik ahamiyatga ega.

CLIL jarayonida til va fan integratsiyasi talabadan nafaqat «so'zlarni bilish», balki mantiqiy tahlil asosida tushunchalarni bog'lashni talab qiladi. Masalan, «Fiscal Policy» darsida talabalar ingliz tilida quyidagi mantiqiy zanjirni tuzadilar:

«When the government increases public spending (cause), aggregate demand rises (effect), which may lead to inflation if production cannot meet the demand (further consequence)».

Bu tahlilda talaba nafaqat grammatika yoki leksika jihatidan to'g'ri gap tuzadi, balki iqtisodiy sabab-oqibatni anglaydi, ya'ni davlat xarajatlarining ortishi – talabning o'sishiga, bu esa o'z navbatida inflyatsion bosimga olib kelishiga sabab bo'lishini tushunadi.

Shunday qilib, CLIL metodikasi yordamida til – bu fikrlashni shakllantiruvchi vositaga aylanadi. Talaba inglizcha «because», «therefore», «as a result», «due to», «consequently» kabi sabab-oqibat bog'lovchilarni ishlatish orqali iqtisodiy mantiqni tilda ifodalashni o'rganadi.

FOYDALANILGAN MANBALAR:

1. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge: Cambridge University Press. 2010
2. Marsh D. CLIL/EMILE – The European Dimension: Actions, Trends and Foresight Potential. European Commission, Brussels. 2002
3. Mehisto P., Marsh D., Frigols M.J. Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education. Oxford: Macmillan Education. 2008
4. Dalton-Puffer C. Content-and-Language Integrated Learning: From Practice to Principles? Annual Review of Applied Linguistics, 31, 182-204. 2011
5. Bentley K. The TKT Course: CLIL Module. Cambridge University Press. 2010.
6. Brown H.D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Pearson Education. 2001
7. Mankiw N.G. Principles of Economics (9th ed.). Cengage Learning. 2020
8. Blanchard O. Macroeconomics (7th ed.). Pearson Education. 2017

Latin American Journal of Education

www.lajoe.org

9. Krugman P., Wells R. Economics (5th ed.). Worth Publishers. 2018
10. Musgrave R.A., Musgrave P.B. Public Finance in Theory and Practice. New York: McGraw-Hill. 1989
11. Stiglitz J.E. The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future. W.W. Norton & Company. 2015
12. OECD. Economic Policy Reforms 2022: Going for Growth. Paris: OECD Publishing. 2022
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3775-son qarori. Chet tillarini o'rganishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. 2018-yil 6- dekabr.
14. Karimova S. CLIL metodikasining iqtisodiyot fanlarida qo'llanish samaradorligi. Til va Ta'lim jurnali, №2, 58-63-betlar. 2023
15. Abdurahmonova M. «Innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida iqtisodiy ingliz tilini o'qitish metodikasi». Oliy ta'limda innovatsiyalar jurnali. №3. 44-49 betlar. 2022
16. European Commission. Key Competences for Lifelong Learning: Framework for CLIL Implementation. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2021.
17. IMF (International Monetary Fund). Fiscal Monitor: Public Investment for the Recovery. Washington, D.C. 2023.
18. World Bank. *Fiscal Policy and Inclusive Growth in Developing Economies*. Washington D.C. 2023